

Vlaams
Parlement

stuk **124** (2014-2015) – Nr. 1
ingediend op 23 oktober 2014 (2014-2015)

Ontwerp van decreet

tot bekrachtiging van het besluit
van de Vlaamse Regering van 5 september 2014
betreffende de ontwikkelingsdoelen
voor opleidingsvorm 1 en opleidingsvorm 2
in het buitengewoon secundair onderwijs

INHOUD

Memorie van toelichting	3
Voorontwerp van decreet.....	15
Ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering.....	19
Advies van de Vlaamse Onderwijsraad.....	29
Advies van de Raad van State	35
Ontwerp van decreet.....	43
Bijlage: Besluit van de Vlaamse Regering.....	47

MEMORIE VAN TOELICHTING

I. ALGEMENE INLEIDING

Het bevorderen van kwaliteitsvol onderwijs is één van de krachtlijnen van het Vlaamse onderwijsbeleid. Er worden eindtermen en ontwikkelingsdoelen uitgewerkt voor de verschillende onderwijsvormen en -niveaus. Eindtermen zijn minimumdoelen die de overheid noodzakelijk en bereikbaar acht voor een bepaalde leerlingenpopulatie. Ontwikkelingsdoelen zijn minimumdoelen op het vlak van kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes die de overheid wenselijk acht voor een bepaalde leerlingenpopulatie en die de school bij haar leerlingen moet nastreven. Zij vormen de bakens voor de kwaliteitstoetsing door de onderwijsinspectie.

Het buitengewoon onderwijs neemt hierbij een bijzondere plaats in. Rekening houdend met de specificiteit en verscheidenheid van de doelgroep en de geïndividualiseerde benadering van de jongeren worden voor het buitengewoon onderwijs alleen ontwikkelingsdoelen bepaald. In samenspraak met het centrum voor leerlingenbegeleiding en zo mogelijk in samenspraak met de ouders en de leerling en eventueel andere betrokkenen, kiest de klassenraad de ontwikkelingsdoelen die aan individuele leerlingen of groepen worden aangeboden en uitdrukkelijk nagestreefd.

De ontwikkelingsdoelen voor het buitengewoon secundair onderwijs zijn gegroepeerd per opleidingsvorm. Er werden reeds ontwikkelingsdoelen bepaald voor de algemene en sociale vorming in opleidingsvorm 3. Omdat in opleidingsvorm 4 een gemeenschappelijk curriculum van het gewoon voltijds secundair onderwijs moet gevolgd worden, werden hiervoor geen aparte ontwikkelingsdoelen bepaald.

Voor opleidingsvormen 1 en 2 werd een voorstel voor ontwikkelingsdoelen afgerond. Het buitengewoon onderwijs wordt vanaf 1 september 2014 georganiseerd volgens de bepalingen van het decreet van 21 maart 2014 betreffende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. Dit decreet bevat de aanpassingen aan de regelgeving die nodig zijn om de ontwikkelingsdoelen voor opleidingsvormen 1 en 2 te kunnen goedkeuren. In deze memorie van toelichting vindt u de uitgangspunten bij de ontwikkelingsdoelen voor de opleidingsvormen 1 en 2 van het buitengewoon secundair onderwijs.

In voormeld decreet wordt de opdracht van opleidingsvorm 1 omschreven als "gericht op maatschappelijk functioneren en participeren in een omgeving waar ondersteuning voorzien is en in voorkomend geval op arbeidsdeelname in een omgeving waar ondersteuning voorzien is" en de opdracht van opleidingsvorm 2 als "gericht op maatschappelijk functioneren en participeren in een omgeving waar ondersteuning voorzien is en op tewerkstelling in een werkomgeving waar ondersteuning voorzien is". In beide opleidingsvormen kunnen de jongeren inschrijven met een verslag voor types 2, 3, 4, 6, 7 en 9.

1. Het burgerschapsmodel als denkkader

De visie op onderwijs dat rekening houdt met de specifieke noden van personen met een handicap, wordt mede bepaald door de samenleving. In deze samenleving heeft de emancipatiebeweging heel wat in beweging gezet voor en bij personen met een handicap. Sociale aanpassing en integratie zijn niet meer de sleutelwoorden, wel inclusie, ondersteuning, zelfbeschikking, participatie en kwaliteit van het leven.

'Inclusie' veronderstelt dat niet enkel de persoon met een handicap zich aanpast aan de maatschappij. Ook de maatschappij past zich aan of biedt 'ondersteuning',

zodat de persoon met een handicap zo maximaal mogelijk kan 'functioneren en participeren' in de maatschappij. Mensen zijn pas volwaardig burger, als ze kunnen kiezen en als ze zich houden aan de spelregels die in de omgeving gelden. Als dit lukt, wordt de 'kwaliteit van het leven' beter. Om dit te kunnen bereiken zijn verschillende vormen van ondersteuning nodig. Naarmate de competenties en de omgeving van de persoon beter op elkaar zijn afgestemd, functioneert hij beter.¹

Voor personen met 'ernstige meervoudige beperkingen' wordt de kwaliteit van het leven bepaald door de mate waarin er naar hen wordt 'geluisterd'. Hoe meer hun signalen juist worden geïnterpreteerd en hoe adequater erop wordt gereageerd, hoe beter de kwaliteit van hun leven kan worden.²

'Zelfbeschikking' houdt in dat de persoon met een handicap de regie van zijn leven in handen neemt, dat hij vorm en inhoud kan geven aan het eigen leven. Dit veronderstelt bepaalde competenties. Met deze competentieontwikkeling wordt best al in het onderwijs gestart.

Het 'burgerschapparadigma', het nieuwe denkkader over personen met een handicap, was inspirerend voor het formuleren van de ontwikkelingsdoelen voor OV1 en OV2 (OV: opleidingsvorm). Dit burgerschapsmodel gaat ervan uit dat personen met een handicap de regie over hun leven kunnen en mogen voeren. Onderwijs moet focussen op het ontdekken van de individuele mogelijkheden en moet kansen bieden tot het ontplooiën van die mogelijkheden. Hierbij is de uitbouw van het 'sociale netwerk' belangrijk, onder meer om ervoor te zorgen dat de levensprojecten van de persoon met een handicap kunnen gerealiseerd worden. Het burgerschapsmodel focust op sociale inclusie in plaats van op integratie. De kwaliteit van het leven staat centraal. Dit uit zich onder meer in aandacht voor de uitbouw van relaties, de keuzevrijheid, ontwikkelen en ontdekken van de eigen capaciteiten, respect, participatie in de maatschappij.

2. Een continuüm voor OV1 en OV2

Er werd in het decreet van 21 maart 2014 betreffende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften geopteerd voor het formuleren van één pakket ontwikkelingsdoelen voor de groep jongeren die onderwijs volgen in OV1 of OV2. Uit dit pakket selecteren scholen de doelen waaraan ze samen met de jongere werken, ongeacht in welke opleidingsvorm ze zitten. Gezien de grote diversiteit van ontwikkelingsmogelijkheden van de jongeren binnen deze groep werden de doelen op een algemeen niveau geformuleerd, zodat ze verder geconcretiseerd kunnen worden in functie van de jongere en zo de basis kunnen vormen voor een individueel curriculum.

Op die manier ontstaat een heel continuüm van individuele curricula voor deze doelgroep, gaande van bijvoorbeeld een curriculum dat zeer sterk gericht is op de ontwikkeling van de zelfredzaamheid van een jongere tot een curriculum dat een jongere voorbereidt op begeleid zelfstandig wonen en werken. Deze curricula komen binnen een school tot stand via het proces van handelingsplanning.

Door het formuleren van één pakket ontwikkelingsdoelen waaruit doelen geselecteerd worden voor zowel OV1- als OV2-jongeren, geven we een dubbel signaal. Enerzijds wordt daarmee benadrukt dat onderwijs voor deze jongeren wil bijdragen tot het ontwikkelen van competenties om te functioneren in contexten die te maken hebben met wonen, werken en vrije tijd. Dit wil zeggen dat elke

¹ Damen, L.H., (2007) *VSO Cluster 3 – Oog op de toekomst van de leerling*. p. 12.

² Vlaskamp, C. (2000) *De betekenis van het 'nieuwe paradigma' in de zorg voor mensen met ernstige meervoudige beperking*, In Ghesquière, P. en Janssens, J.M.A.M, *Van zorg naar ondersteuning: ontwikkelingen in de begeleiding van personen met een verstandelijke handicap*. p. 53.

school de opdracht heeft om, zowel voor leerlingen in OV1 als voor leerlingen in OV2, voldoende uitdagende doelen te selecteren op deze drie contexten (zie verder punt 3.3).

Anderzijds geeft het scholen ook de mogelijkheid om flexibel en ontwikkelingsgericht om te gaan met het selecteren van doelen voor een leerling. Aangezien er sprake is van een continuüm tussen OV1 en OV2, krijgen scholen meer ruimte om de handelingsplanning af te stemmen op de ontwikkeling van de jongere (zie verder punt 6).

3. Uitgangspunten

Het centrale uitgangspunt voor het onderwijs in buso OV1 en OV2 is de maximale persoonlijkheidsontwikkeling van de jongere in relatie met de samenleving (buso: buitengewoon secundair onderwijs).

Binnen die relatie is het belangrijk dat de jongere kan communiceren, autonoom kan handelen en denken en kan participeren (zie 3.1).

Met het oog op deze communicatie, autonomie en participatie biedt het onderwijs de jongere kansen tot ontwikkeling van zowel psychomotorische, cognitieve als socio-emotionele competenties (zie 3.2).

Deze competenties zijn nodig om te kunnen functioneren en participeren in relevante contexten die te maken hebben met wonen, met werken en met vrije tijd (zie 3.3).

3.1 Voorwaarden voor een maximale persoonlijkheidsontwikkeling

Communiceren, autonoom handelen en denken en participeren, zijn voorwaarden om te komen tot een maximale persoonlijkheidsontwikkeling van de jongere in relatie met de samenleving. De ontwikkelingsdoelen zijn gericht op het ontwikkelen van deze drie voorwaarden. Deze voorwaarden worden hieronder nader omschreven.

Communiceren is het vermogen om gedachten, gevoelens, feiten, meningen, keuzes en andere te kunnen uitwisselen. Zich mogen uiten is het recht van elke burger in een democratische samenleving.

Communiceren houdt in dat de persoon een actieve relatie kan aangaan met een ander. Belangrijk is dat die persoon signalen kan geven die voor anderen begrijpbaar en aanvaardbaar zijn. Daarnaast is het ook belangrijk signalen van anderen te begrijpen.

Kunnen communiceren is noodzakelijk om te kunnen participeren en is een fundamenteel element van de persoonlijkheidsontwikkeling. Soms is ondersteuning van de communicatie noodzakelijk.

Autonoom handelen en denken wil zeggen dat de persoon kan leven zoals hij zelf kiest. In een democratie heeft iedere burger de vrijheid om een eigen mening te hebben en deze te uiten en de persoonlijke verlangens in zekere mate te volgen.

Autonoom handelen en denken veronderstelt dat de persoon het vertrouwen en de mogelijkheden heeft tot controle en het nemen van beslissingen over het eigen leven. Autonomie betekent geen zuivere individuele mogelijkheid, maar wordt een verantwoordelijkheid in twee richtingen. De mens is immers een sociaal wezen en staat in relatie met zijn omgeving. Wij zijn geen individuele, onafhankelijke wezens, maar zorgzame en solidaire mensen die van nature afhankelijk zijn van elkaar. Autonomie die leidt tot maximale persoonlijkheidsontwikkeling van de

jongeren in relatie met de samenleving gaat uit van de interafhankelijkheid. We spreken daarom van 'relationele autonomie'. Autonomie wordt dus opgevat als "het in overleg treden met anderen, het ontvangen van begeleiding en ondersteuning en het samen met anderen bepalen welke keuze het beste past bij het eigen levensverhaal".

Autonoom kunnen denken en handelen is noodzakelijk om te kunnen participeren in de samenleving en is een fundamenteel element van de persoonlijkheidsontwikkeling. Elementen van autonomie zijn zelfstandigheid, zelfredzaamheid, interafhankelijkheid, zelfconcept, zorg, betrokkenheid, overleg en identificatie.

Participeren betekent deel'nemen' en deel'bijdragen' aan het groepsleven, het sociale, het culturele en familiale leven. Elk lid van onze democratische samenleving heeft het recht deel te nemen en bij te dragen aan alle aspecten van het samenleven.

Participatie stimuleert de totale persoonlijkheidsontwikkeling. Het brengt mensen samen en voorkomt sociaal isolement.

Participatie gaat uit van de autonome burger in relatie met anderen. Hiervoor zijn communicatievaardigheden van belang. Om volwaardig te kunnen participeren in de samenleving hebben sommige mensen (meer) ondersteuning nodig.

Kunnen genieten van het deelnemen aan activiteiten, het kunnen functioneren in een groep, initiatief kunnen nemen, verantwoordelijkheid kunnen opnemen en respect voor de eigenheid zijn elementen die deel uitmaken van participatie en waaraan het onderwijs kan werken.

3.2. Aandacht voor de drie ontwikkelingsdomeinen

Er is aandacht voor de volgende drie ontwikkelingsdomeinen: het cognitief, het psychomotorisch en socio-emotioneel functioneren. Bij competent gedrag komen deze drie dimensies van ontwikkeling tot uiting.

Het functioneren in het ene domein beïnvloedt uiteraard het presteren in het andere domein. Deze driedeling is echter relevant voor de jongeren van OV1 en OV2. Het onderscheid laat toe de doelen voor een leerling te variëren, rekening houdend met zijn capaciteiten voor de verschillende dimensies. Zo kan het bijvoorbeeld voorkomen dat jongeren cognitief in staat zijn iets te doen, maar dat dit niet lukt omwille van socio-emotionele problemen of door psychomotorische beperkingen.

De sensomotorische ontwikkeling zit vervat in de psychomotorische ontwikkeling. De motivationele ontwikkeling is in de socio-emotionele ontwikkeling inbegrepen.

Attitudes worden niet apart opgelijst. Ze zijn steeds vervat in de competentie. Het niet apart opnemen van attitudes kan de indruk wekken dat attitudes onbelangrijk zijn voor jongeren uit OV1 en OV2. Dit is niet zo. Vooral werkgevers hechten veel belang aan attitudes. Ook in woon- en vrijetijdsituaties zijn attitudes belangrijk. Attitudevorming zal dus een belangrijk onderdeel zijn van het onderwijscurriculum.

3.3. Functioneren in drie contexten

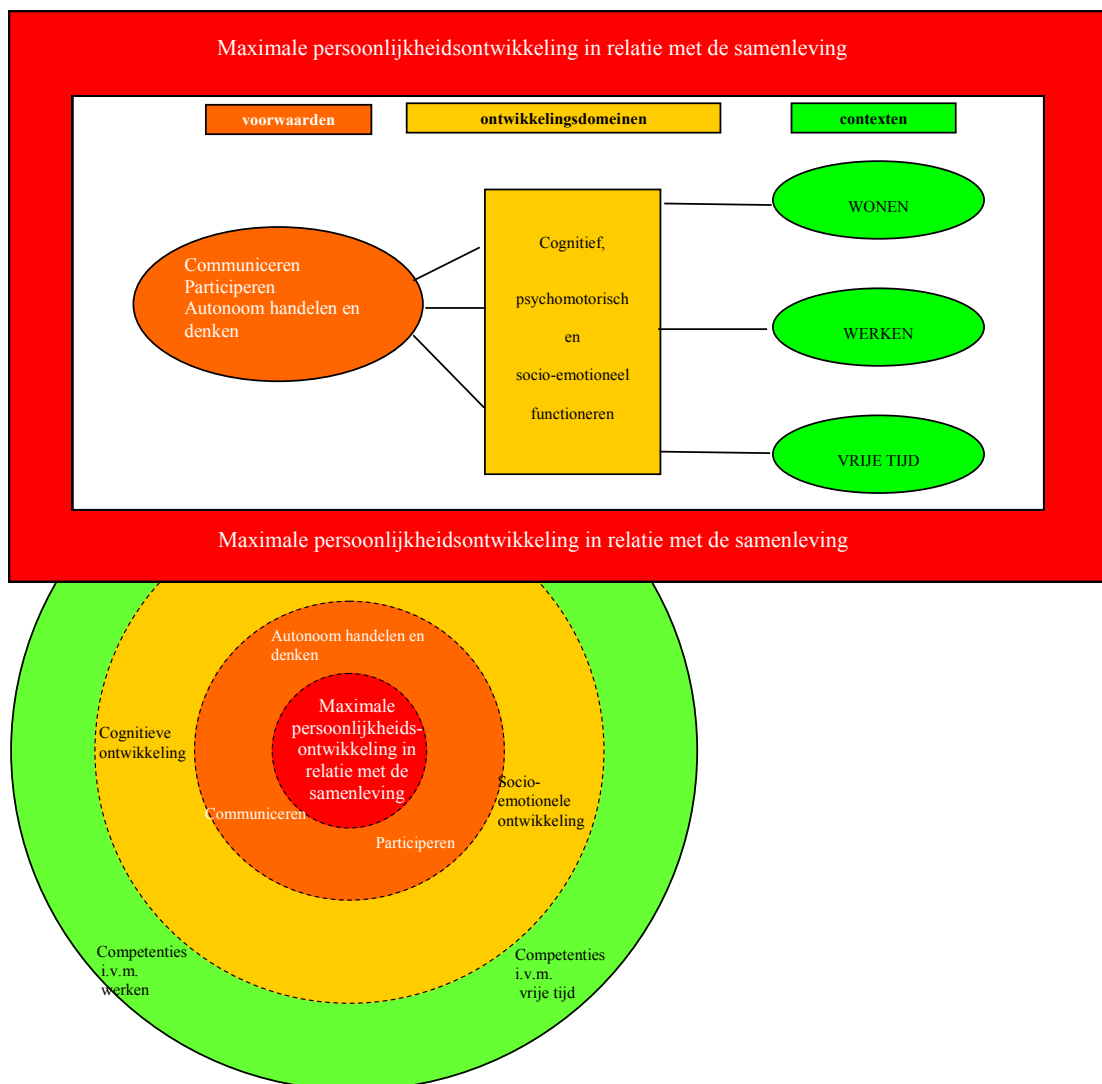
De ontwikkelingsdoelen zijn gericht op het reële leven als adolescent en toekomstig volwassene. Voor jongeren uit OV1 en OV2 is de finaliteit wonen, werken en vrijetijdsbesteding in een omgeving waar ondersteuning is voorzien. De maatschappelijke ontwikkelingen op het vlak van wonen, werken en vrije tijd zijn richtinggevend. De finaliteit wordt ruim en divers ingevuld. Vooral het ontstaan van een gedifferentieerd ondersteuningsaanbod op maat van de persoon met een handicap, de tijdsbesteding in de voorzieningen, het continuüm aan arbeidsvormen,

de arbeidsondersteunende maatregelen en de vernieuwde visie op vrijetijdzorg zijn voor scholen een uitdaging.

Naast 'ondersteund wonen en werken' in een afzonderlijke setting zal ook 'ondersteund wonen en werken' in de maatschappij een realistisch toekomstperspectief worden voor sommige jongeren van OV1 en OV2. Ook in de vrijetijdsector vinden we zowel een doelgroepgericht aanbod in afzonderlijke settings als initiatieven voor meer vrijetijdzorg op maat en initiatieven die de weg vrij maken voor vrijetijdsbesteding in inclusieve settings.

Veel centra werken vraaggericht. Dit veronderstelt competenties zoals bijvoorbeeld keuzes kunnen maken tussen verschillende vormen van wonen, werken en vrijetijdsbesteding. Onderwijs moet met deze cliëntbenadering rekening houden.

3.4. Schematische voorstelling

4. Ordeningskader

De ontwikkelingsdoelen zijn volgens de drie contexten 'wonen, werken en vrije tijd' geordend. Ontwikkelingsdoelen die inzetbaar zijn in de drie levensdomeinen worden onder de rubriek 'overkoepelende ontwikkelingsdoelen' gerangschikt.

Wonen

Persoonlijk dagelijks leven
Lichamelijke aspecten
Mentale aspecten
Sociale aspecten
Huishoudelijk dagelijks leven
Maatschappelijk dagelijks leven

Werken

Oriëntatie naar de job
Proces en uitvoering
Relaties op de werkvloer
Technische competenties
Veiligheid, hygiëne en welzijn op het werk

Vrije tijd

Invulling van de vrije tijd
Participeren in vrije tijd

Overkoepelende ontwikkelingsdoelen

Ondersteuning
Zelfsturing
Veiligheid en mobiliteit
Numerieke ontwikkeling
Talige ontwikkeling
Omgaan met ICT

Het ordeningskader van de ontwikkelingsdoelen geeft aan scholen veel organisatievrijheid. Scholen kunnen de ontwikkelingsdoelen herordenen volgens een eigen ordeningskader of kunnen een ordeningskader hanteren dat hen door de pedagogische begeleidingsdienst (PBD) wordt aangereikt of dat samen met de PBD ontwikkeld werd. Scholen kunnen, met de ontwikkelingsdoelen als leidraad, vakken inrichten of projectmatig te werk gaan, of kiezen voor een mengvorm van beide.

De ontwikkelingsdoelen zijn een leidraad voor alle schoolteamleden. Zowel de asv-leerkrachten (asv: algemene en sociale vorming), de bgv-leerkrachten (bgv: beroepsgerichte vorming), de paramedici, het psychologisch en het orthopedagogisch personeel zijn verantwoordelijk voor het selecteren in de klassenraad en voor het realiseren van de ontwikkelingsdoelen voor de diverse contexten.

5. Aansluiting op het buitengewoon basisonderwijs

Het secundair onderwijs kan voortbouwen op de ontwikkelingsdoelen die in het basisonderwijs verworven zijn. Deze basisvaardigheden kunnen ingezet worden bij het realiseren van de algemeen geformuleerde competenties voor OV1 en OV2. Het schoolteam van de secundaire school zal bij het vastleggen van de beginsituatie deze aansluiting zoeken voor elke jongere. Op deze manier kunnen de ontwikkelingsdoelen voor OV1 en OV2 aansluiten bij de ontwikkelingsdoelen van het buitengewoon basisonderwijs.

De overgang van (buitengewoon) basisonderwijs naar OV1 of OV2 vraagt een koerswending. Niet meer het ontwikkelen van de basisvaardigheden staat centraal, wel het ontwikkelen van competenties die ingezet worden om te kunnen participeren in een woon-, werk- en vrijetijdsmilieu waar ondersteuning is voorzien.

6. Van ontwikkelingsdoelen naar een individueel curriculum

6.1. Handelingsplanning in een emancipatorisch perspectief

Het samenstellen van een individueel curriculum is een opdracht voor de klassenraad en is gebonden aan de geldende regelgeving. Handelingsplanning is hierbij het sturend proces.

Door de ouders als deskundige partners te betrekken bij de handelingsplanning wordt het sociale netwerk al op jonge leeftijd geactiveerd. Netwerking maakt deel uit van de emancipatorische visie op omgaan met personen met een handicap.

Een emancipatorisch gericht schoolteam betreft ook de jongeren bij de opmaak van het individueel handelingsplan. Dit betekent niet dat de jongeren aanwezig moeten zijn op de klassenraad. Er zijn talrijke andere momenten waarop de klassenleerkracht, een CLB-medewerker of een ander lid van de klassenraad met de jongere een gesprek kan hebben over zijn schoolloopbaan of zijn levensloopbaan (CLB: centrum voor leerlingenbegeleiding). Daarbij kan onder meer aan bod komen welk toekomstperspectief haalbaar en zinvol is en op welke manier de school de jongere kan ondersteunen in het realiseren van zijn levensproject.

Bij de handelingsplanning, bij het selecteren van ontwikkelingsdoelen voor individuele jongeren speelt het toekomstperspectief van de jongeren ongetwijfeld een belangrijke rol. De ontwikkelingsdoelen voor OV1 en OV2 staan garant voor een brede en emancipatorische invulling van dat toekomstperspectief. De ontwikkelingsdoelen voor OV1 en OV2 zijn bijgevolg een gepast referentiekader, een gepaste vertrekbasis voor de uitbouw van een uitdagend individueel onderwijsprogramma. Het individuele onderwijsprogramma komt in verschillende stappen tot stand. De eerste stap speelt zich af op macroniveau, het niveau van de onderwijsoverheid. De tweede stap speelt zich af op mesoniveau, het niveau van de school. De derde stap ten slotte, speelt zich af op microniveau, het niveau van de klassenraad, die voor en met de jongere het individuele handelingsplan vastlegt.

De verschillende stappen worden hieronder beschreven. De beschrijving wordt gevolgd door een schematisch overzicht van de verschillende stappen en wordt met voorbeelden verduidelijkt.

6.2. Stap 1: algemene ontwikkelingsdoelen en modiïerende principes

De ontwikkelingsdoelen voor OV1 en OV2 zijn algemeen geformuleerd. Omwille van de diversiteit van de doelgroep zijn concretisering en parameters nodig voor elk ontwikkelingsdomein.

De ontwikkelingsdoelen kwamen tot stand in een ontwikkelcommissie, met deskundigen uit scholen, pedagogische begeleidingsdiensten en organisaties voor volwassenen met een handicap.

6.3. Stap 2: concretiseren van de ontwikkelingsdoelen en de parameters

Het concretiseren van de ontwikkelingsdoelen per ontwikkelingsdomein is een taak van het schoolteam. Het kan hiervoor een beroep doen op ondersteuning van de pedagogische begeleiding of het CLB. Het concretiseren gebeurt in functie van de doelgroep van de school. Zo zullen voor jongeren met een motorische handicap andere accenten gelegd worden dan voor jongeren met autismespectrumstoornissen.

De concretisering voor jongeren met een auditieve handicap kunnen verschillen van de concretisering voor jongeren met een visuele handicap en van deze voor jongeren met een verstandelijke handicap.

De concretisering geven aan welke cognitieve, psychomotorische of socio-emotionele handelingen door het ontwikkelingsdoel gevat worden. De concretisering zijn dus deelhandelingen, stappen die de jongeren kunnen zetten om competent te worden. De parameters modifieren deze handelingen door bijvoorbeeld aan te geven onder welke omstandigheden deze handelingen kunnen gebeuren. Parameters zijn dus specificaties bij de ontwikkelingsdoelen. Ze beklemtonen de continuümgedachte.

De verschillen in concretisering zijn niet alleen afhankelijk van de aard van de handicap van de doelgroep. Ook binnen de doelgroepen vertonen de jongeren verschillen en hebben ze verschillende wegen nodig om de ontwikkelingsdoelen te realiseren. Omwille van deze onderlinge verschillen is het nodig voor elk ontwikkelingsdomein per ontwikkelingsdoel een continuüm aan concretisering te formuleren.

Voor sommige jongeren kan het wenselijk zijn vooral de cognitieve ontwikkeling te stimuleren, terwijl bij andere jongeren vooral de socio-emotionele of de psychomotorische ontwikkeling dient aangesproken. Voor sommige jongeren van dezelfde doelgroep zullen complexere cognitieve, psychomotorische of socio-emotionele doelstellingen haalbaar zijn, terwijl voor andere jongeren eenvoudige doelstellingen tot de zone van de naaste ontwikkeling behoren.

De globale ontwikkelingsdoelen blijven voor elke doelgroep dezelfde. Door het formuleren van de gepaste concretisering worden de meeste ontwikkelingsdoelen voor heel veel jongeren van zowel OV1 als OV2 een haalbare kaart.

Ook het formuleren van de parameters is een taak van het schoolteam. De ontwikkelcommissie stelde tijdens haar werkzaamheden de volgende lijst van mogelijke parameters op. Het schoolteam kan deze lijst met parameters nog uitbreiden.

Parameters voor het psychomotorische ontwikkelingsdomein (PSM)

met hulp van een persoon ~ zelfstandig
 met een hulpmiddel ~ zonder hulpmiddel
 met prikkelstimulus ~ zonder prikkelstimulus (prikkel kan zijn: auditieve, visuele, tactiele, geur en smaak)
 in een prikkelvrije/-arme omgeving ~ in een prikkelvolle/-rijke omgeving
 grove motoriek ~ fijne motoriek
 eigen gekozen tempo ~ vereiste tempo
 eigen regelmaat/ritme ~ opgelegd ritme
 met één hand ~ twee handen
 korte duur ~ lange duur of ¼ werkdag ~ ½ werkdag ~ hele werkdag

Parameters voor het cognitieve ontwikkelingsdomein (COG)

in een gekende omgeving ~ in een nieuwe omgeving
 met leeftijdsgenoten ~ met collega's ~ met een meerdere ~ met een professionele medewerker
 met hulpmiddel ~ zonder hulpmiddel (een hulpmiddel kan zijn een stappenplan, een schema ter verduidelijking van tijd en ruimte enzovoort)
 routinematig ~ spontaan ~ creatief
 privé ~ professioneel
 eenvoudig werk ~ repetitieve taken ~ complexe taken
 enkelvoudige instructie ~ twee instructies ~ drie instructies ~ meer dan drie instructies

Parameters voor het socio-emotionele ontwikkelingsdomein (SEM)

in een vertrouwde omgeving ~ in een niet-vertrouwde omgeving
met een gekend iemand ~ met een onbekende ~ alleen
voor zichzelf ~ voor (een) bekende(n) ~ voor (een) onbekende(n)
met een hulpmiddel ~ zonder hulpmiddel (een hulpmiddel kan zijn een gedragskaart,
een beloningssysteem enzovoort)
vanuit externe motivatie ~ vanuit interne motivatie
actief deelnemen ~ passief deelnemen/participeren

6.4. Stap 3: concretisering en parameters koppelen

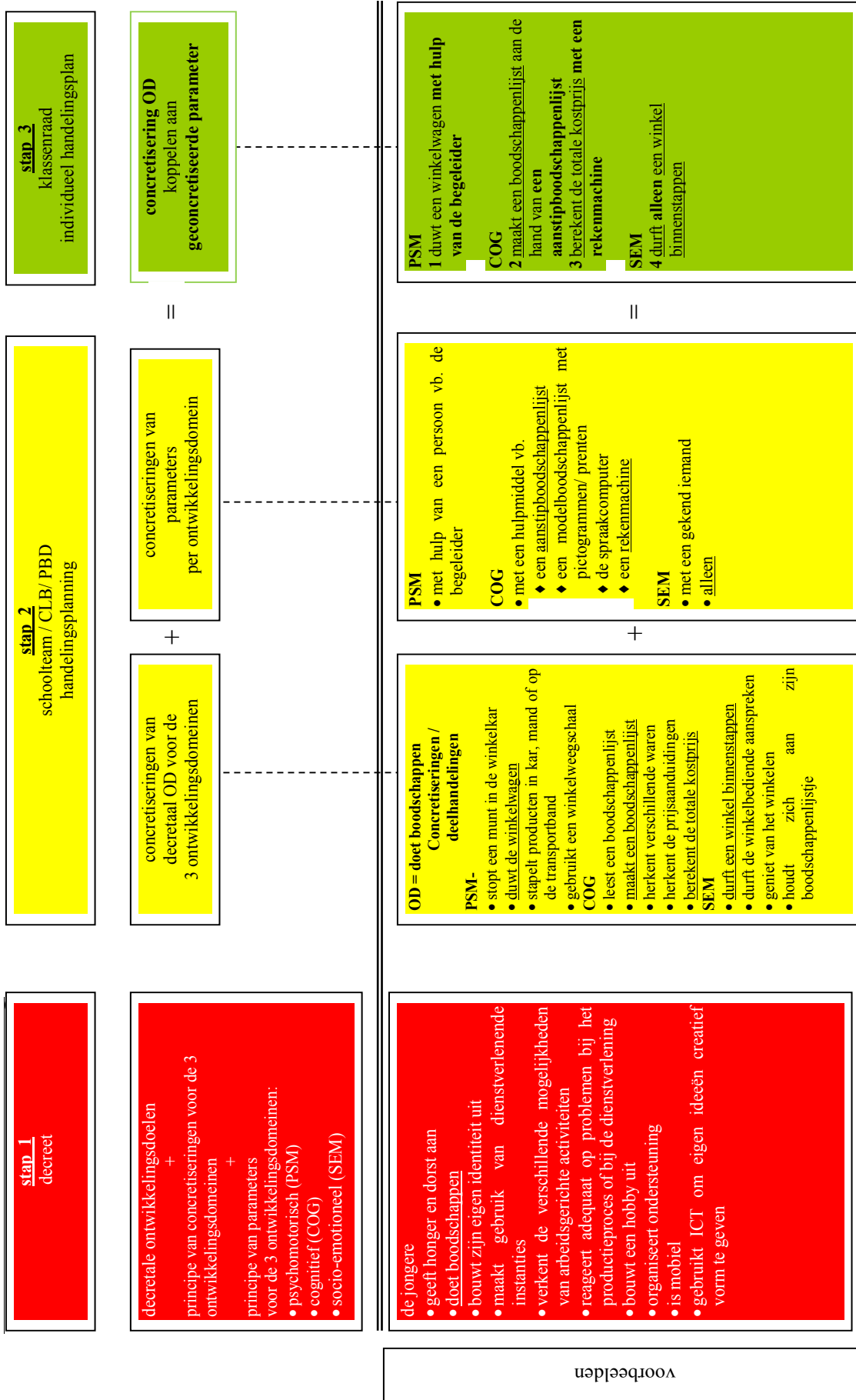
Wanneer de klassenraad samenkomt voor het opmaken van het individueel handelingsplan wordt onder meer nagegaan wat een leerling reeds goed kan en wat nog niet, wat hij graag doet en wat niet graag, wat zijn perspectief is op korte of op lange termijn. Op basis hiervan wordt voor de komende planningsperiode een selectie gemaakt uit de ontwikkelingsdoelen en uit de concretisering hiervan voor de drie ontwikkelingsdomeinen.

De selectie van de concretisering kan per jongere verschillen. Ze hangt af van de verworvenheden, de mogelijkheden en de beperkingen van de leerling.

De klassenraad zal eveneens afwegen welke modificaties en specificaties nodig zijn om het gekozen doel te realiseren. Dit kan door een concretisering van het ontwikkelingsdoel te koppelen aan een parameter en deze parameter eventueel nog verder te concretiseren. Op deze manier wordt een ontwikkelingsdoel afgestemd op de individuele mogelijkheden van de leerling.

Door de parameter en de deelhandeling te variëren, wordt voor de leerling een groeipad uitgezet. Op deze manier wordt een continue ontwikkeling beoogd. De concretisering en de parameters zorgen ervoor dat de decretale ontwikkelingsdoelen afgestemd worden op de doelgroep en op de individuele leerling.

6.5. Schematische voorstelling

II. ARTIKELSGEWIJZE BESPREKING

Art. 2. Met dit artikel wordt het besluit van de Vlaamse Regering betreffende de ontwikkelingsdoelen voor opleidingsvorm 1 en opleidingsvorm 2 in het buitengewoon secundair onderwijs bekrachtigd.

De minister-president van de Vlaamse Regering,

Geert BOURGEOIS

De viceminister-president van de Vlaamse Regering en
Vlaams minister van Onderwijs,

Hilde CREVITS

VOORONTWERP VAN DECREET

Ontwerp van decreet tot bekrachtiging van het besluit van de Vlaamse Regering van ... betreffende de ontwikkelingsdoelen voor opleidingsvorm 1 en opleidingsvorm 2 in het buitengewoon secundair onderwijs

DE VLAAMSE REGERING,

Op voorstel van de Vlaamse minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel;

Na beraadslaging,

BESLUIT:

De Vlaamse minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel is ermee belast, in naam van de Vlaamse Regering, bij het Vlaams Parlement het ontwerp van decreet in te dienen, waarvan de tekst volgt:

Artikel 1. Dit decreet regelt een gemeenschapsaangelegenheid.

Art. 2. Het besluit van de Vlaamse Regering van ... betreffende de ontwikkelingsdoelen voor opleidingsvorm 1 en opleidingsvorm 2 in het buitengewoon secundair onderwijs wordt bekrachtigd.

Art. 3. De ontwikkelingsdoelen, opgenomen in de bijlage bij het besluit, vermeld in artikel 2, treden in werking vanaf het schooljaar 2015-2016.

Brussel,

De minister-president van de Vlaamse Regering,

Kris PEETERS

De Vlaamse minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel,

Pascal SMET

ONTWERP VAN BESLUIT VAN DE VLAAMSE REGERING

**Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de ontwikkelingsdoelen voor
opleidingsvorm 1 en opleidingsvorm 2 in het buitengewoon secundair
onderwijs**

DE VLAAMSE REGERING,

Gelet op de Codex Secundair Onderwijs, artikel 262, gewijzigd bij het decreet van 1 juli 2011, en artikel 263, gewijzigd bij het decreet van 21 maart 2014 betreffende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften;

Gelet op het advies van de Vlaamse Onderwijsraad, gegeven op 23 september 2008;

Gelet op het advies van de Inspectie van Financiën, gegeven op 14 mei 2014;

Gelet op advies ... van de Raad van State, gegeven op ..., met toepassing van artikel 84, §1, eerste lid, 2°, van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973;

Op voorstel van de Vlaamse minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel;

Na beraadslaging,

BESLUIT:

Artikel 1. De ontwikkelingsdoelen van opleidingsvorm 1 en opleidingsvorm 2 van het buitengewoon secundair onderwijs zijn opgenomen in de bijlage die bij dit besluit is gevoegd.

Art. 2. De Vlaamse minister, bevoegd voor het onderwijs, is belast met de uitvoering van dit besluit.

Brussel,

De minister-president van de Vlaamse Regering,

Kris PEETERS

De Vlaamse minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel,

Pascal SMET

Bijlage. De ontwikkelingsdoelen van opleidingsvorm 1 en opleidingsvorm 2 van het buitengewoon secundair onderwijs, vermeld in artikel 1

1. Wonen

1.1 Persoonlijk dagelijks leven

1.1.1 Lichamelijke aspecten

De jongere

- 1 geeft honger en dorst aan
- 2 neemt verschillende vormen van voeding op
- 3 neemt gezonde en evenwichtige voeding op
- 4 geeft nood aan verzorging aan
- 5 verzorgt zich hygiënisch
- 6 geeft behoefte aan rust aan
- 7 houdt zich aan het dag-nachtritme
- 8 beweegt gezond en evenwichtig
- 9 vult rustmomenten op een sociaal aanvaardbare manier in

1.1.2 Mentale aspecten

De jongere

- 10 gaat op een gepaste wijze om met genots- en geneesmiddelen
- 11 beoordeelt wat zijn aandeel is in successen en mislukkingen
- 12 houdt rekening met gedachten, gevoelens en wensen van anderen
- 13 ontwikkelt lichaamsbesef
- 14 ontwikkelt een seksuele identiteit
- 15 ontwikkelt een positief realistisch zelfbeeld
- 16 stelt zichzelf realistische doelen en stuurt ze indien nodig bij
- 17 staat open voor uitdagingen en heeft zin in initiatief
- 18 gaat om met emoties
- 19 gaat om met intimiteitsniveaus
- 20 gaat om met stress
- 21 bezorgt zichzelf een goed gevoel
- 22 bouwt veerkracht op
- 23 ervaart zichzelf en de wereld door middel van muzisch creatieve ervaringen
- 24 schat zijn mogelijkheden en zijn beperkingen in
- 25 geniet van een activiteit of situatie
- 26 gaat om met onvoorspelbaarheid
- 27 stelt zich weerbaar op
- 28 bouwt zijn eigen identiteit uit

1.1.3 Sociale aspecten

De jongere

- 29 bouwt persoonlijke relaties op
- 30 onderhoudt persoonlijke relaties
- 31 stelt zich weerbaar op in persoonlijke relaties
- 32 gaat om met kritiek

- 33 stelt bij eten of drinken sociaal aanvaardbaar gedrag
- 34 stelt bij verzorging sociaal aanvaardbaar gedrag
- 35 uit gedachten, gevoelens en wensen op een sociaal aanvaardbare manier
- 36 gaat om met conflicten
- 37 komt los van persoonlijke relaties
- 38 gebruikt sociaal aanvaardbare taal m.b.t. seksualiteit
- 39 beleeft zijn seksualiteit op een aangepaste en veilige wijze
- 40 stelt en aanvaardt regels en grenzen in relaties
- 41 stemt zijn voorkomen af op de situatie
- 42 aanvaardt verschillende stijlen van leiding geven

1.2 Huishoudelijke dagelijks leven

De jongere

- 43 bereidt een maaltijd
- 44 onderhoudt zijn omgeving
- 45 onderhoudt zijn kleding
- 46 doet boodschappen
- 47 beheert zijn budget
- 48 beheert zijn administratie en zijn correspondentie
- 49 voert huishoudelijke activiteiten uit rekening houdend met veiligheid, hygiëne en milieu
- 50 zorgt voor huisgenoten
- 51 richt zijn omgeving in
- 52 vindt een gepaste woonvorm
- 53 gebruikt ICT in functie van huishoudelijke activiteiten

1.3 Maatschappelijk dagelijks leven

De jongere

- 54 maakt gebruik van dienstverlenende instanties
- 55 maakt gebruik van hulpverlenende voorzieningen
- 56 maakt gebruik van commerciële instanties
- 57 participeert aan groepsactiviteiten.
- 58 engageert zich in groepsactiviteiten
- 59 formuleert een mening over maatschappelijke vraagstukken met respect voor waarden en normen
- 60 past geldende rechten en plichten toe
- 61 maakt afspraken en houdt zich aan afspraken

2. Werken

2.2 Oriëntatie naar de job

De jongere

- 62 verkent de verschillende mogelijkheden van arbeidsgerichte activiteiten
- 63 kiest een haalbare arbeidsgerichte activiteit
- 64 schat mogelijkheden en beperkingen i.v.m. arbeidsgerichte activiteiten in
- 65 toont in een arbeidssituatie leer- en veranderingsbereidheid
- 66 maakt eigen wensen en verwachtingen in verband met werk kenbaar

- 67 plaatst de eigen arbeid in een zinvol maatschappelijk geheel
68 stemt zijn voorkomen af op de aard van de opdracht en op de werkomgeving

2.2 Proces en uitvoering

De jongere

- 69 beheerst en coördineert de nodige grove motoriek bij het uitvoeren van een opdracht
70 beheerst en coördineert de nodige fijne motoriek bij het uitvoeren van een opdracht
71 coördineert zijn bewegingen bij het uitvoeren van een opdracht
72 beheerst de nodige kracht voor het uitvoeren van een opdracht
73 doseert de nodige kracht voor het uitvoeren van een opdracht
74 voert volgens de opgelegde werkvolgorde de opeenvolgende handelingen uit
75 werkt gedurende een opgelegde tijd aan een opgelegde taak
76 past het eigen werkritme aan het opgelegd ritme aan
77 behaalt vooropgestelde kwaliteitseisen
78 werkt resultaatgericht
79 voert het werk met volle en volgehouden aandacht uit
80 handelt in een arbeidssituatie naar eigen mogelijkheden en beperkingen
81 houdt zich aan regels, afspraken en procedures van de arbeidssituatie
82 zet door bij moeilijkheden in de arbeidssituatie
83 past zich aan wijzigende omstandigheden in een arbeidssituatie aan
84 organiseert zijn eigen werkzaamheden in functie van de werkopdracht
85 reageert adequaat op problemen bij het productieproces of bij de dienstverlening
86 werkt samen als een schakel in een werkketen
87 toont initiatief passend bij de arbeidswerksituatie
88 verwerkt arbeidsgerelateerde formulieren
89 gebruikt arbeidsgerelateerde taal

2.3 Relaties op de werkvloer

De jongere

- 90 draagt bij tot het algemeen welzijn en een goede werksfeer
91 gebruikt zijn rechten en leeft plichten in een arbeidsengagement na
92 aanvaardt gezag van leidinggevend
93 communiceert met collega's en leidinggevend in functie van de werksituatie
94 maakt een onderscheid tussen privé en werk

2.4 Technische competenties

De jongere

- 95 past technieken toe die gebruikt worden in een assemblagewerkplaats
96 past technieken toe die gebruikt worden in een verpakkingswerkplaats
97 past technieken toe die gebruikt worden in een onderhoudsdienst
98 past technieken toe die gebruikt worden in een metaalwerkplaats
99 past technieken toe die gebruikt worden in een houtwerkplaats
100 past technieken toe die gebruikt worden in een verzendingsdienst
101 past technieken toe die gebruikt worden in een groendienst

- 102 past technieken toe die gebruikt worden in een textielwerkplaats
- 103 past technieken toe die gebruikt worden in een keukenwerkplaats
- 104 past technieken toe die gebruikt worden in een cateringsdienst
- 105 past technieken toe die gebruikt worden in een drukkerij
- 106 past technieken toe die gebruikt worden in een logistieke dienst
- 107 past technieken toe die gebruikt worden in een ambachtelijke werkplaats

2.5 Veiligheid, hygiëne en welzijn op het werk

De jongere

- 108 houdt zich aan de geldende voorschriften inzake hygiëne
- 109 past veiligheidsvoorschriften toe
- 110 hanteert machines, gereedschappen, producten en grondstoffen op een correcte manier: veilig, ergonomische en efficiënt
- 111 gaat adequaat om met risico's
- 112 houdt de werkplek op orde
- 113 past duurzaamheidsprincipes toe
- 114 gaat om met werkdruk
- 115 reageert adequaat op omgevingsfactoren van de arbeidsplaats
- 116 neemt deel aan werkoverleg of een werkvergadering

3. Vrije tijd

3.1 Invulling van de vrije tijd

De jongere

- 117 verkent verschillende mogelijkheden om vrije tijd en vakantie in te vullen
- 118 maakt een evenwichtige en gevarieerde keuze voor vrije tijd en vakantie
- 119 experimenteert met verschillende materialen en technieken
- 120 experimenteert met klankbronnen en muziekinstrumenten
- 121 experimenteert met de bewegingsmogelijkheden van het eigen lichaam
- 122 experimenteert met dramatische expressie
- 123 bouwt een hobby uit

3.2 Participeren in vrije tijd

De jongere

- 124 vult lege tijd op een voor zichzelf zinvolle wijze in en houdt daarbij rekening met anderen
- 125 bouwt een persoonlijk netwerk op in kader van gekozen vrijetijdsbesteding
- 126 komt tot rust en ontspanning door vrijetijdsbesteding
- 127 gedraagt zich als volwaardig lid van een gekozen vereniging
- 128 respecteert spelregels en de regels van fairplay
- 129 schaft gepast materiaal en uitrusting aan

4. Overkoepelende ontwikkelingsdoelen

4.1 Ondersteuning

De jongere

- 130 kiest een adequaat hulpmiddel
- 131 gaat om met hulpmiddelen
- 132 stelt een hulpvraag
- 133 organiseert ondersteuning
- 134 communiceert persoonlijke voorkeuren
- 135 gaat om met hulpverleners

4.2 Zelfsturing

De jongere

- 136 maakt realistische keuzes
- 137 neemt initiatief
- 138 organiseert zijn activiteiten
- 139 staat open voor nieuwe ervaringen
- 140 tekent een realistisch toekomstperspectief uit.
- 141 neemt actief deel aan het besluitvormingsproces
- 142 is onderhandelingsvaardig
- 143 lost problemen op

4.3 Veiligheid en mobiliteit

De jongere

- 144 signaleert gevaar
- 145 gaat om met gevaar
- 146 houdt zich aan veiligheidsvoorschriften
- 147 reageert gepast in noodsituaties
- 148 voert opdrachten met een goede coördinatie van bewegingen uit
- 149 is mobiel
- 150 verplaatst zich veilig in het verkeer
- 151 maakt gebruik van openbaar of ander gemeenschappelijk vervoer

4.4 Numerieke ontwikkeling

De jongere

- 152 plant zijn dag-, week, maand- en jaarritme
- 153 voert taken uit waarvoor rekenkundige vaardigheden nodig zijn
- 154 voert taken uit waarvoor ruimtelijke richtingsbegrippen nodig zijn
- 155 gebruikt numerieke informatie

4.5 Talige ontwikkeling

De jongere

- 156 voert taken uit waarvoor talige vaardigheden nodig zijn
- 157 gebruikt het meest geschikte communicatiemiddel
- 158 gebruikt de meest geschikte communicatievorm

159 gebruikt talige informatie

4.6 Omgaan met ICT

De jongere

- 160 gebruikt ICT op een veilige, verantwoorde en doelmatige manier
- 161 oefent zelfstandig in een door ICT- ondersteunde leeromgeving
- 162 leert zelfstandig in een door ICT-ondersteunde leeromgeving
- 163 gebruikt ICT om eigen ideeën creatief vorm te geven
- 164 zoekt, verwerkt en bewaart digitale informatie met behulp van ICT
- 165 gebruikt ICT bij het voorstellen van informatie aan anderen
- 166 gebruikt ICT om op een veilige, verantwoorde en doelmatige manier te communiceren
- 167 kiest afhankelijk van het te bereiken doel adequaat uit verschillende ICT-toepassingen
- 168 stuurt het handelen bij na reflectie over het eigen ICT-gebruik en dat van anderen

Gezien om gevoegd te worden bij het besluit van de Vlaamse Regering van ... betreffende de ontwikkelingsdoelen voor opleidingsvorm 1 en opleidingsvorm 2 in het buitengewoon secundair onderwijs.

Brussel,

De minister-president van de Vlaamse Regering,

Kris PEETERS

De Vlaamse minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel,

Pascal SMET

ADVIES VAN DE VLAAMSE ONDERWIJSRAAD

ADVIES

Raad Secundair Onderwijs

23 september 2008

RSO/ADV/RLE/001

**Advies over de ontwikkelingsdoelen
voor de opleidingsvormen 1 en 2
in het buitengewoon secundair onderwijs**

Advies over de ontwikkelingsdoelen voor de opleidingsvormen 1 en 2 in het buitengewoon secundair onderwijs

1 Situering

Op 13 mei 2008 ontving de Vlor vanwege de heer Frank Vandenbroucke, Vlaams minister van Werk, Onderwijs en Vorming, de adviesvraag over het ontwerpvoorstel voor de ontwikkelingsdoelen voor de opleidingsvormen 1 en 2 (OV 1 en OV 2) van het buitengewoon secundair onderwijs (BuSO). Het ontwerpvoorstel, bestemd voor de Vlaamse Onderwijsraad, omvat de visietekst *'Visie op onderwijs in opleidingsvormen 1 en 2 van het buitengewoon secundair onderwijs. Terreinverkenning en uitgangspunten bij de ontwikkelingsdoelen'*. Daarnaast is er de lijst met concrete ontwikkelingsdoelen *'Ontwikkelingsdoelen voor het buitengewoon secundair onderwijs opleidingsvormen 1 en 2'*.

Artikel 5 § 3 van het decreet van 18 januari 2002 betreffende de eindtermen, de ontwikkelingsdoelen en de specifieke eindtermen in het voltijds gewoon en buitengewoon secundair onderwijs, bepaalt dat ontwikkelingsdoelen voor BuSO OV 1, OV 2 en OV 3 doelen zijn *'op het vlak van kennis, inzichten, vaardigheden en attitudes die de overheid wenselijk acht voor zoveel mogelijk leerlingen van de leerlingenpopulatie. In samenspraak met het centrum voor leerlingenbegeleiding en zo mogelijk in overleg met de ouders en eventueel andere betrokkenen, kiest de klassenraad de ontwikkelingsdoelen die aan individuele leerlingen of groepen worden aangeboden en uitdrukkelijk nagestreefd. Ontwikkelingsdoelen worden bepaald per opleidingsvorm en/of type.'* Artikel 3 § 1 van dit decreet bepaalt dat deze ontwikkelingsdoelen *'worden vastgelegd door het Vlaams Parlement bij wijze van bekrachtiging van een besluit van de Vlaamse regering, genomen op advies van de Vlaamse Onderwijsraad.'*

De commissie BuSO, met als voorzitter de heer José Van Belle, besprak de ontwerp teksten op 12 juni en 16 september 2008. De Raad Secundair Onderwijs keurde het advies goed op 23 september 2008.

2 Advies

De raad vindt de voorliggende ontwikkelingsdoelen inhoudelijk zeer waardevol en een geschikt instrument voor de betrokken scholen. De raad is echter ook van oordeel dat het ontwerpvoorstel een aantal belangrijke consequenties heeft voor het regelgevend kader van het BuSO. In de adviesvraag wordt daarom ook aangekondigd dat de minister door de bevoegde administratie zal laten onderzoeken "op welke manier de huidige regelgeving moet worden aangepast om de implementatie van deze ontwikkelingsdoelen te realiseren in coördinatie met de leerzorgregelgeving".

De raad vindt het een vreemde werkwijze om in een eerste fase een set ontwikkelingsdoelen te ontwerpen en om pas nadien de vereiste juridische context ervan te onderzoeken. Op dit ogenblik is het voor de raad ook niet duidelijk welke wijzigingen er eventueel voor het BuSO te verwachten zijn en welke de leerzorgregelgeving zal worden. Dat maakt het voor de raad

erg moeilijk om het voorliggende ontwerpvoorstel in zijn juiste context te beoordelen. De raad is echter ook van oordeel dat de voorgestelde ontwikkelingsdoelen op inhoudelijk vlak ook in de bestaande juridische context voor de scholen een goede ondersteuning kunnen betekenen.

Tijdens de beraadslagingen hield de raad rekening met de volgende uitgangspunten:

- De raad ondersteunt de wens om de voorgestelde ontwikkelingsdoelen binnen het huidige juridische kader een decretale onderbouw te geven, met name vastgelegd door het Vlaams Parlement bij wijze van bekrachtiging van een besluit van de Vlaamse regering. Er moet wel worden onderzocht hoe dit juridisch op een sluitende manier kan worden geregeld.
- De voorliggende visietekst bevat inhoudelijk zeer waardevolle uitgangspunten. Deze uitgangspunten passen echter niet binnen de huidige juridische context van het BuSO en kunnen dus nu niet gelden als een memorie van toelichting bij de voorliggende ontwikkelingsdoelen. Deze visietekst kan wel een belangrijk element zijn in het verdere denkwerk rond het BuSO.
- De raad wil zelf ook verder nadenken over de toekomst van het BuSO.

Volgens de raad zijn er op dit ogenblik 2 mogelijke wegen voor de verdere behandeling van de ontwikkelingsdoelen voor OV 1 en OV 2:

- 1 De ontwikkelingsdoelen krijgen nu nog geen decretale onderbouw. Daarmee wordt gewacht tot zowel het noodzakelijk conceptuele als juridische kader voor het BuSO volledig uitgeklaard is.
- 2 De ontwikkelingsdoelen worden op korte termijn decretaal vastgelegd en er wordt een memorie van toelichting toegevoegd die de ontwikkelingsdoelen in de huidige juridische context situeert en die geen voorschot neemt op de toekomst van het BuSO. De raad dringt er sterk op aan dat, indien de minister voor deze oplossing kiest, de nieuwe memorie van toelichting voor advies aan de Vlor wordt voorgelegd.

De meerderheid in de raad adviseert de overheid om de tweede oplossing toe te passen.

Er waren 18 raadsleden aanwezig, 9 raadsleden stemden voor dit advies, 5 raadsleden onthielden zich en 4 raadsleden stemden tegen.

COC is tegenstander van het advies en diende een minderheidsstandpunt in (zie bijlage).

Robert Lenaerts
secretaris

Patrick Weyn
voorzitter

RSO/RLE/ADV/001 bijlage
23 september 2008

Minderheidsnota van COC bij het

Advies van de Vlor over de ontwikkelingsdoelen van OV1 en OV2

COC kan het advies van de Vlor wat betreft de ontwikkelingsdoelen voor het buitengewoon secundair onderwijs opleidingsvormen 1 en 2 niet onderschrijven en dient daarom een minderheidsnota in.

COC wordt tot deze werkwijze gedwongen omdat de ontwikkelingsdoelen die nu voorliggen binnen de huidige regelgeving niet kunnen toegepast worden op OV 1. De klemtoon van een aantal ontwikkelingsdoelen ligt immers op werk en die kunnen niet gerealiseerd worden binnen het pakket ASV. Enerzijds omdat de juridische context niet voorzien is, anderzijds omdat volgens het KB van 28 juni 1978 OV1 immers alleen opleidt tot “sociale aanpassing”. Om deze ontwikkelingsdoelstellingen in te voeren, is het daarbij ook noodzakelijk dat het Themadecreet en de regelgeving van de stages worden aangepast. Voor OV1 moet o.a. de mogelijkheid tot het volgen van stage ingevoerd worden, voor OV2 dringen er zich aanpassingen op.

Dat de invoering van deze ontwikkelingsdoelen niet kan zonder aanpassingen van de huidige regelgeving wordt ondersteund door:

a) de minister die zelf in zijn adviesaanvraag van 13 mei 2008 duidelijk stelt dat een aanpassing van de regelgeving noodzakelijk is. We lezen immers: *“Ik heb het voornemen om deze ontwikkelingsdoelen vanaf het schooljaar 2009-2010 in werking te laten treden. Ik laat door de bevoegde administratie onderzoeken op welke manier de huidige regelgeving moet aangepast worden om de implementatie van deze ontwikkelingsdoelen te realiseren in coördinatie met de leerzorgregelgeving.”*

b) door de Entiteit Curriculum. Dit blijkt uit het verslag van de commissie BuSO van 16 september 2008. *“Volgens Entiteit Curriculum vergt de implementatie van de ontwikkelingsdoelen de aanpassing van het KB van 28 juni 1978, van het Themadecreet en van de regelgeving op de stages.”*

COC vraagt uitdrukkelijk dat de juridische context volledig wordt uitgeklaard vooraleer de ontwikkelingsdoelen decretaal worden verankerd. COC stelt uitdrukkelijk het in principe eens te zijn met de inhoud van de voorliggende ontwikkelingsdoelen, maar wenst dat via het invoeren van deze ontwikkelingsdoelen geen voorafname gedaan wordt op latere juridische regelingen, al dan niet in het kader van Leerzorg.

ADVIES VAN DE RAAD VAN STATE

RAAD VAN STATE

afdeling Wetgeving

advies 56.450/1
56.451/1
van 3 juli 2014

over

- een ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering ‘betreffende de ontwikkelingsdoelen voor opleidingsvorm 1 en opleidingsvorm 2 in het buitengewoon secundair onderwijs’ (56.450/1)
- een voorontwerp van decreet ‘tot bekrachtiging van het besluit van de Vlaamse Regering betreffende de ontwikkelingsdoelen voor opleidingsvorm 1 en opleidingsvorm 2 in het buitengewoon secundair onderwijs’ (56.451/1)

Op 4 juni 2014 is de Raad van State, afdeling Wetgeving, door de Vlaamse minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel verzocht binnen een termijn van dertig dagen een advies te verstrekken over

- een ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering ‘betreffende de ontwikkelingsdoelen voor opleidingsvorm 1 en opleidingsvorm 2 in het buitengewoon secundair onderwijs’ (56.450/1);
- een voorontwerp van decreet ‘tot bekrachtiging van het besluit van de Vlaamse Regering betreffende de ontwikkelingsdoelen voor opleidingsvorm 1 en opleidingsvorm 2 in het buitengewoon secundair onderwijs’ (56.451/1).

Het ontwerp en het voorontwerp zijn door de eerste kamer onderzocht op 26 juni 2014. De kamer was samengesteld uit Marnix VAN DAMME, kamervoorzitter, Wilfried VAN VAERENBERGH en Wouter PAS, staatsraden, en Wim GEURTS, griffier.

Het verslag is uitgebracht door Raf AERTGEERTS, eerste auditeur-afdelingshoofd.

Het advies, waarvan de tekst hierna volgt, is gegeven op 3 juli 2014.

*

1. Rekening houdend met het tijdstip waarop dit advies gegeven wordt, vestigt de Raad van State de aandacht van de regering op het feit dat de verkiezingen van 25 mei 2014 tot gevolg hebben dat de regering, sedert die datum, niet meer over de volheid van haar bevoegdheid beschikt. Dit advies wordt evenwel gegeven zonder dat wordt nagegaan of de ontwerpen in die beperkte bevoegdheid kunnen worden ingepast, aangezien de afdeling Wetgeving geen kennis heeft van het geheel van de feitelijke gegevens welke de regering in aanmerking kan nemen als zij te oordelen heeft of het vaststellen of wijzigen van verordeningen dan wel het indienen van een voorontwerp van decreet bij het Vlaams Parlement noodzakelijk is.

2. Met toepassing van artikel 84, § 3, eerste lid, van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973, heeft de afdeling Wetgeving zich toegespitst op het onderzoek van de bevoegdheid van de steller van de handeling, van de rechtsgrond¹, alsmede van de vraag of aan de te vervullen vormvereisten is voldaan.

STREKKING VAN DE ONTWERPEN

3. Het om advies voorgelegde ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering strekt ertoe om ter uitvoering van de artikelen 262 en 263 van de Codex Secundair Onderwijs ontwikkelingsdoelen voor opleidingsvorm 1 en opleidingsvorm 2 in het buitengewoon secundair onderwijs te bepalen.

Het om advies voorgelegde ontwerp van decreet strekt ertoe om het hiervoor vermelde besluit van de Vlaamse Regering ‘betreffende de ontwikkelingsdoelen voor opleidingsvorm 1 en opleidingsvorm 2 in het buitengewoon secundair onderwijs’ te bekrachtigen, en de datum van inwerkingtreding van deze ontwikkelingsdoelen te bepalen.

VORMVEREISTEN

4.1. In het tweede lid van de aanhef van het ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering wordt verwezen naar het advies van de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR), gegeven op 23 september 2008.

Het betreffende advies van de VLOR, Raad Secundair Onderwijs, “over de ontwikkelingsdoelen 1 en 2 in het buitengewoon secundair onderwijs” stelt onder meer het volgende:

“[...] De raad is echter ook van oordeel dat het ontwerpvoorstel een aantal belangrijke consequenties heeft voor het regelgevend kader van het BuSO. In de adviesvraag wordt daarom ook aangekondigd dat de minister door de bevoegde administratie zal laten onderzoeken ‘op welke manier de huidige regelgeving moet worden aangepast om de implementatie van deze ontwikkelingsdoelen te realiseren in coördinatie met de leezorgregelgeving’.

¹ Voor het voorontwerp van decreet, wordt onder “rechtsgrond” de overeenstemming met de hogere rechtsnormen verstaan.

De raad vindt het een vreemde werkwijze om in een eerste fase een set ontwikkelingsdoelen te ontwerpen en om pas nadien de vereiste juridische context ervan te onderzoeken. Op dit ogenblik is het voor de raad ook niet duidelijk welke wijzigingen er eventueel voor het BuSO te verwachten zijn en welke de leezorgregelgeving zal worden. Dat maakt het voor de raad erg moeilijk om het voorliggende ontwerpvoorstel in zijn juiste context te beoordelen. De raad is echter ook van oordeel dat de voorgestelde ontwikkelingsdoelen op inhoudelijk vlak ook in de bestaande juridische context voor de scholen een goede ondersteuning kunnen betekenen.”

Bij het advies van de VLOR is een nota gevoegd waarin een minderheidsstandpunt wordt toegelicht. Hierin wordt eveneens verwezen naar de juridische context en de “huidige regelgeving” en wordt gevraagd “dat de juridische context volledig wordt uitgeklaard vooraleer de ontwikkelingsdoelen decretaal worden verankerd”.

4.2. De wettelijke verplichting voor de verordenende overheid om adviezen in te winnen heeft in essentie tot doel die overheid te informeren over de feitelijke en juridische gegevens die volgens het adviesorgaan in aanmerking moeten worden genomen op het ogenblik waarop de overheid haar beslissing moet nemen. De tijd die verstrijkt tussen de raadpleging en de beslissing moet dan ook in principe kort zijn. Een advies zou alleen kunnen worden in aanmerking genomen als uitgangspunt voor een veel later genomen beslissing, als zou zijn aangetoond dat de feitelijke en juridische omstandigheden waarvan het adviesorgaan is uitgegaan, niet zodanig zijn gewijzigd dat de raadpleging als niet meer ter zake dienend moet worden aangemerkt.

4.3. Tussen het advies van de VLOR van 23 september 2008 en het ontwerp ligt niet enkel een lange periode van bijna 6 jaar, maar ook een hervorming van het juridische kader van het buitengewoon secundair onderwijs. Het buitengewoon onderwijs wordt vanaf 1 september 2014 georganiseerd volgens de bepalingen van het decreet van 21 maart 2014 ‘betreffende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften’.

4.4. Er kan dan ook, gelet op de gewijzigde juridische context van het buitengewoon secundair onderwijs, ernstig worden getwijfeld aan de relevantie van het advies van de VLOR van 23 september 2008 voor het voorliggende ontwerp.

4.5. Hierover ondervraagd verwijst de gemachtigde naar het verslag van de vergadering van de commissie BuSO van de VLOR van 9 januari 2014.

In dit verslag is het volgende genotuleerd:

“5.1 Ontwikkelingsdoelen OV1 en OV2

Departement onderwijs: het M-decreet² ligt in het parlement. Het advies over de ontwikkelingsdoelen voor de opleidingsvormen 1 en 2 in het buitengewoon secundair onderwijs dateert al van 2008. De kans bestaat dat de Raad van State oordeelt dat dit niet recent genoeg meer is. Is het wenselijk om dit opnieuw aan de Vlor voor te leggen voor advies?

Inhoudelijk gingen alle geledingen akkoord. Enkel over de visietekst was er geen eenduidigheid. Het heeft geen zin dat dit hier opnieuw op tafel komt.”

² Met het M-decreet wordt het genoemd decreet van 21 maart 2014 bedoeld.

De gemachtigde concludeert dat “vermits de inhoud van de ontwikkelingsdoelen geen probleem is voor de leden van de VLOR en de visietekst geen deel uitmaakt van de ontwikkelingsdoelen, zoals die voorliggen in het BVR, en ook geen deel uitmaakt van de overige stukken, [...] dit geen probleem [lijkt] te vormen en [...] een bijkomend advies overbodig [is]”.

4.6. Gelet op de onduidelijkheid over de relevantie van het advies van de VLOR van 23 september 2008 enerzijds, en de visie van de gemachtigde, gesteund op het verslag van de commissie BuSO van de VLOR anderzijds, verdient het aanbeveling in de aanhef melding te maken van de beweegredenen om geen nieuw advies aan de VLOR te vragen.

DE GRIFFIER

DE VOORZITTER

Wim GEURTS

Marnix VAN DAMME

ONTWERP VAN DECREET

ONTWERP VAN DECREET

DE VLAAMSE REGERING,

Op voorstel van de viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Onderwijs;

Na beraadslaging,

BESLUIT:

De viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Onderwijs is ermee belast, in naam van de Vlaamse Regering, bij het Vlaams Parlement het ontwerp van decreet in te dienen, waarvan de tekst volgt:

Artikel 1. Dit decreet regelt een gemeenschapsaangelegenheid.

Art. 2. Het besluit van de Vlaamse Regering van 5 september 2014 betreffende de ontwikkelingsdoelen voor opleidingsvorm 1 en opleidingsvorm 2 in het buitengewoon secundair onderwijs wordt bekrachtigd.

Art. 3. De ontwikkelingsdoelen, opgenomen in de bijlage bij het besluit, vermeld in artikel 2, treden in werking vanaf het schooljaar 2015-2016.

Brussel, 5 september 2014.

De minister-president van de Vlaamse Regering,

Geert BOURGEOIS

De viceminister-president van de Vlaamse Regering,
Vlaams minister van Onderwijs,

Hilde CREVITS

BIJLAGE:
Besluit van de Vlaamse Regering

**Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de ontwikkelingsdoelen voor
opleidingsvorm 1 en opleidingsvorm 2 in het buitengewoon secundair
onderwijs**

DE VLAAMSE REGERING,

Gelet op de Codex Secundair Onderwijs, artikel 262, gewijzigd bij het decreet van 1 juli 2011, en artikel 263, gewijzigd bij het decreet van 21 maart 2014 betreffende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften;

Gelet op het advies van de Vlaamse Onderwijsraad, gegeven op 23 september 2008;

Gelet op het advies van de Inspectie van Financiën, gegeven op 14 mei 2014;

Gelet op de adviezen 56.450/1 en 56.451/1 van de Raad van State, gegeven op 3 juli 2014, met toepassing van artikel 84, §1, eerste lid, 2°, van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973;

Op voorstel van de viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Onderwijs;

Na beraadslaging,

BESLUIT:

Artikel 1. De ontwikkelingsdoelen van opleidingsvorm 1 en opleidingsvorm 2 van het buitengewoon secundair onderwijs zijn opgenomen in de bijlage die bij dit besluit is gevoegd.

Art. 2. De Vlaamse minister, bevoegd voor het onderwijs, is belast met de uitvoering van dit besluit.

Brussel, 5 september 2014.

De minister-president van de Vlaamse Regering,

Geert BOURGEOIS

De viceminister-president van de Vlaamse Regering en
Vlaams minister van Onderwijs,

Hilde CREVITS

Bijlage. De ontwikkelingsdoelen van opleidingsvorm 1 en opleidingsvorm 2 van het buitengewoon secundair onderwijs, vermeld in artikel 1

1. Wonen

1.1 Persoonlijk dagelijks leven

1.1.1 Lichamelijke aspecten

De jongere

- 1 geeft honger en dorst aan
- 2 neemt verschillende vormen van voeding op
- 3 neemt gezonde en evenwichtige voeding op
- 4 geeft nood aan verzorging aan
- 5 verzorgt zich hygiënisch
- 6 geeft behoefte aan rust aan
- 7 houdt zich aan het dag-nachtritme
- 8 beweegt gezond en evenwichtig
- 9 vult rustmomenten op een sociaal aanvaardbare manier in

1.1.2 Mentale aspecten

De jongere

- 10 gaat op een gepaste wijze om met genots- en geneesmiddelen
- 11 beoordeelt wat zijn aandeel is in successen en mislukkingen
- 12 houdt rekening met gedachten, gevoelens en wensen van anderen
- 13 ontwikkelt lichaamsbesef
- 14 ontwikkelt een seksuele identiteit
- 15 ontwikkelt een positief realistisch zelfbeeld
- 16 stelt zichzelf realistische doelen en stuurt ze indien nodig bij
- 17 staat open voor uitdagingen en heeft zin in initiatief
- 18 gaat om met emoties
- 19 gaat om met intimiteitsniveaus
- 20 gaat om met stress
- 21 bezorgt zichzelf een goed gevoel
- 22 bouwt veerkracht op
- 23 ervaart zichzelf en de wereld door middel van muzisch creatieve ervaringen
- 24 schat zijn mogelijkheden en zijn beperkingen in
- 25 geniet van een activiteit of situatie
- 26 gaat om met onvoorspelbaarheid
- 27 stelt zich weerbaar op
- 28 bouwt zijn eigen identiteit uit

1.1.3 Sociale aspecten

De jongere

- 29 bouwt persoonlijke relaties op
- 30 onderhoudt persoonlijke relaties
- 31 stelt zich weerbaar op in persoonlijke relaties
- 32 gaat om met kritiek

- 33 stelt bij eten of drinken sociaal aanvaardbaar gedrag
- 34 stelt bij verzorging sociaal aanvaardbaar gedrag
- 35 uit gedachten, gevoelens en wensen op een sociaal aanvaardbare manier
- 36 gaat om met conflicten
- 37 komt los van persoonlijke relaties
- 38 gebruikt sociaal aanvaardbare taal m.b.t. seksualiteit
- 39 beleeft zijn seksualiteit op een aangepaste en veilige wijze
- 40 stelt en aanvaardt regels en grenzen in relaties
- 41 stemt zijn voorkomen af op de situatie
- 42 aanvaardt verschillende stijlen van leiding geven

1.2 Huishoudelijke dagelijks leven

De jongere

- 43 bereidt een maaltijd
- 44 onderhoudt zijn omgeving
- 45 onderhoudt zijn kleding
- 46 doet boodschappen
- 47 beheert zijn budget
- 48 beheert zijn administratie en zijn correspondentie
- 49 voert huishoudelijke activiteiten uit rekening houdend met veiligheid, hygiëne en milieu
- 50 zorgt voor huisgenoten
- 51 richt zijn omgeving in
- 52 vindt een gepaste woonvorm
- 53 gebruikt ICT in functie van huishoudelijke activiteiten

1.3 Maatschappelijk dagelijks leven

De jongere

- 54 maakt gebruik van dienstverlenende instanties
- 55 maakt gebruik van hulpverlenende voorzieningen
- 56 maakt gebruik van commerciële instanties
- 57 participeert aan groepsactiviteiten.
- 58 engageert zich in groepsactiviteiten
- 59 formuleert een mening over maatschappelijke vraagstukken met respect voor waarden en normen
- 60 past geldende rechten en plichten toe
- 61 maakt afspraken en houdt zich aan afspraken

2. Werken

2.2 Oriëntatie naar de job

De jongere

- 62 verkent de verschillende mogelijkheden van arbeidsgerichte activiteiten
- 63 kiest een haalbare arbeidsgerichte activiteit
- 64 schat mogelijkheden en beperkingen i.v.m. arbeidsgerichte activiteiten in
- 65 toont in een arbeidssituatie leer- en veranderingsbereidheid
- 66 maakt eigen wensen en verwachtingen in verband met werk kenbaar
- 67 plaatst de eigen arbeid in een zinvol maatschappelijk geheel
- 68 stemt zijn voorkomen af op de aard van de opdracht en op de werkomgeving

2.2 Proces en uitvoering

De jongere

- 69 beheerst en coördineert de nodige grove motoriek bij het uitvoeren van een opdracht
- 70 beheerst en coördineert de nodige fijne motoriek bij het uitvoeren van een opdracht
- 71 coördineert zijn bewegingen bij het uitvoeren van een opdracht
- 72 beheerst de nodige kracht voor het uitvoeren van een opdracht
- 73 doseert de nodige kracht voor het uitvoeren van een opdracht
- 74 voert volgens de opgelegde werkvolgorde de opeenvolgende handelingen uit
- 75 werkt gedurende een opgelegde tijd aan een opgelegde taak
- 76 past het eigen werkritme aan het opgelegd ritme aan
- 77 behaalt vooropgestelde kwaliteitseisen
- 78 werkt resultaatgericht
- 79 voert het werk met volle en volgehouden aandacht uit
- 80 handelt in een arbeidssituatie naar eigen mogelijkheden en beperkingen
- 81 houdt zich aan regels, afspraken en procedures van de arbeidssituatie
- 82 zet door bij moeilijkheden in de arbeidssituatie
- 83 past zich aan wijzigende omstandigheden in een arbeidssituatie aan
- 84 organiseert zijn eigen werkzaamheden in functie van de werkopdracht
- 85 reageert adequaat op problemen bij het productieproces of bij de dienstverlening
- 86 werkt samen als een schakel in een werkketen
- 87 toont initiatief passend bij de arbeidswerksituatie
- 88 verwerkt arbeidsgerelateerde formulieren
- 89 gebruikt arbeidsgerelateerde taal

2.3 Relaties op de werkvloer

De jongere

- 90 draagt bij tot het algemeen welzijn en een goede werksfeer
- 91 gebruikt zijn rechten en leeft plichten in een arbeidsengagement na
- 92 aanvaardt gezag van leidinggevenden
- 93 communiceert met collega's en leidinggevenden in functie van de werksituatie
- 94 maakt een onderscheid tussen privé en werk

2.4 Technische competenties

De jongere

- 95 past technieken toe die gebruikt worden in een assemblagewerkplaats
- 96 past technieken toe die gebruikt worden in een verpakkingswerkplaats
- 97 past technieken toe die gebruikt worden in een onderhoudsdienst
- 98 past technieken toe die gebruikt worden in een metaalwerkplaats
- 99 past technieken toe die gebruikt worden in een houtwerkplaats
- 100 past technieken toe die gebruikt worden een verzendingsdienst
- 101 past technieken toe die gebruikt worden in een groendienst

- 102 past technieken toe die gebruikt worden in een textielwerkplaats
- 103 past technieken toe die gebruikt worden in een keukenwerkplaats
- 104 past technieken toe die gebruikt worden in een cateringsdienst
- 105 past technieken toe die gebruikt worden in een drukkerij
- 106 past technieken toe die gebruikt worden in een logistieke dienst
- 107 past technieken toe die gebruikt worden in een ambachtelijke werkplaats

2.5 Veiligheid, hygiëne en welzijn op het werk

De jongere

- 108 houdt zich aan de geldende voorschriften inzake hygiëne
- 109 past veiligheidsvoorschriften toe
- 110 hanteert machines, gereedschappen, producten en grondstoffen op een correcte manier: veilig, ergonomische en efficiënt
- 111 gaat adequaat om met risico's
- 112 houdt de werkplek op orde
- 113 past duurzaamheidsprincipes toe
- 114 gaat om met werkdruk
- 115 reageert adequaat op omgevingsfactoren van de arbeidsplaats
- 116 neemt deel aan werkoverleg of een werkvergadering

3. Vrije tijd

3.1 Invulling van de vrije tijd

De jongere

- 117 verkent verschillende mogelijkheden om vrije tijd en vakantie in te vullen
- 118 maakt een evenwichtige en gevarieerde keuze voor vrije tijd en vakantie
- 119 experimenteert met verschillende materialen en technieken
- 120 experimenteert met klankbronnen en muziekinstrumenten
- 121 experimenteert met de bewegingsmogelijkheden van het eigen lichaam
- 122 experimenteert met dramatische expressie
- 123 bouwt een hobby uit

3.2 Participeren in vrije tijd

De jongere

- 124 vult lege tijd op een voor zichzelf zinvolle wijze in en houdt daarbij rekening met anderen
- 125 bouwt een persoonlijk netwerk op in kader van gekozen vrijetijdsbesteding
- 126 komt tot rust en ontspanning door vrijetijdsbesteding
- 127 gedraagt zich als volwaardig lid van een gekozen vereniging
- 128 respecteert spelregels en de regels van fairplay
- 129 schaft gepast materiaal en uitrusting aan

4. Overkoepelende ontwikkelingsdoelen

4.1 Ondersteuning

De jongere

- 130 kiest een adequaat hulpmiddel
- 131 gaat om met hulpmiddelen
- 132 stelt een hulpvraag
- 133 organiseert ondersteuning
- 134 communiceert persoonlijke voorkeuren
- 135 gaat om met hulpverleners

4.2 Zelfsturing

De jongere

- 136 maakt realistische keuzes
- 137 neemt initiatief
- 138 organiseert zijn activiteiten
- 139 staat open voor nieuwe ervaringen
- 140 tekent een realistisch toekomstperspectief uit.
- 141 neemt actief deel aan het besluitvormingsproces
- 142 is onderhandelingsvaardig
- 143 lost problemen op

4.3 Veiligheid en mobiliteit

De jongere

- 144 signaleert gevaar
- 145 gaat om met gevaar
- 146 houdt zich aan veiligheidsvoorschriften
- 147 reageert gepast in noodsituaties
- 148 voert opdrachten met een goede coördinatie van bewegingen uit
- 149 is mobiel
- 150 verplaatst zich veilig in het verkeer
- 151 maakt gebruik van openbaar of ander gemeenschappelijk vervoer

4.4 Numerieke ontwikkeling

De jongere

- 152 plant zijn dag-, week, maand- en jaarritme
- 153 voert taken uit waarvoor rekenkundige vaardigheden nodig zijn
- 154 voert taken uit waarvoor ruimtelijke richtingsbegrippen nodig zijn
- 155 gebruikt numerieke informatie

4.5 Talige ontwikkeling

De jongere

- 156 voert taken uit waarvoor talige vaardigheden nodig zijn
- 157 gebruikt het meest geschikte communicatiemiddel
- 158 gebruikt de meest geschikte communicatievorm
- 159 gebruikt talige informatie

4.6 Omgaan met ICT

De jongere

- 160 gebruikt ICT op een veilige, verantwoorde en doelmatige manier
- 161 oefent zelfstandig in een door ICT- ondersteunde leeromgeving
- 162 leert zelfstandig in een door ICT-ondersteunde leeromgeving
- 163 gebruikt ICT om eigen ideeën creatief vorm te geven
- 164 zoekt, verwerkt en bewaart digitale informatie met behulp van ICT
- 165 gebruikt ICT bij het voorstellen van informatie aan anderen
- 166 gebruikt ICT om op een veilige, verantwoorde en doelmatige manier te communiceren
- 167 kiest afhankelijk van het te bereiken doel adequaat uit verschillende ICT-toepassingen
- 168 stuurt het handelen bij na reflectie over het eigen ICT-gebruik en dat van anderen

Gezien om gevoegd te worden bij het besluit van de Vlaamse Regering van 5 september 2014 betreffende de ontwikkelingsdoelen voor opleidingsvorm 1 en opleidingsvorm 2 in het buitengewoon secundair onderwijs.

Brussel, 5 september 2014.

De minister-president van de Vlaamse Regering,

Geert BOURGEOIS

De viceminister-president van de Vlaamse Regering en
Vlaams minister van Onderwijs,

Hilde CREVITS